

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурса за ДОЦЕНТ в професионално направление 8.4. „Театрално и филмово изкуство“ и научна специалност „Кинознание, киноизкуство и телевизия (дигитални технологии на екранните образи)“ за нуждите на сектор „Екранни изкуства“, обявен от Института за изследване на изкуствата – БАН в ДВ (бр. 52 / 18.06.2024 г.),

с единствен кандидат гл. ас., д-р Йосиф Емилов Аструков

рецензент: проф. д-р Надежда Михайлова [Маринчевска]

Настоящата рецензия е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ), Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ИИИЗк, БАН, включително изискванията, заложен в Приложение 2 на същия правилник, т. 3.4. (от 3.41. до 3.4.4.) и в съответствие със Заповед № 418 РД, 1 07.2024 г. на основание Глава III, чл. 57 (1-4) от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България и решение на Научния съвет на ИИИЗк, Протокол 6, т. 7 / 21.06.2024 г.

1. Кратко представяне на кандидата и обща характеристика на неговата научна и педагогическа дейност.

Гл. ас. д-р Йосиф Аструков е утвърден изследовател в областта на екранните изкуства, дигиталните технологии, трансформациите на творбите между екран и сцена, фотографията и мултимедийните представления, зрителската рецепция и т.н. Той е и режисьор, фотограф и оператор със значителни артистични изяви. Автор е и на сборници с разкази.

Йосиф Аструков е завършил СУ „Климент Охридски“ и „Филмова и телевизионна режисура“ в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. Получава докторската си степен през 2014 г. в Института за изследване на изкуствата – БАН за теоретичния си труд „Съвременен експериментално кино. Хибридни

форми между съвременния танц и новото дигитално кино в интернет средата“, диплома № 000441, дата 07.07.2014. Работи оттогава в Института като главен асистент в сектор „Екранни изкуства“.

Д-р Йосиф Аструков представя значителна публикационна активност след защитата на докторската си дисертация – 2 монографии, 22 научни статии в реномирани издания с научно рецензиране и в издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни. Пет от публикациите са на английски език, а някои са в международни издания. За качеството на текстовете му свидетелстват многобройните цитирания на научните му публикации – 34 бр. Една част от цитатите са в реферирани и индексирани издания, други са в монографии и колективни томове с научно рецензиране.

Същевременно авторът активно публикува статии в специализирания печат като популяризира актуални събития от света на фотографията.

Йосиф Аструков е участник в няколко проекта с външно за Института финансиране. Освен спечелването на две субсидии за отпечатване на книгата „VideoDance“ (по текста на докторската му дисертация) и фотоалбума „DanCine project“ от Националния фонд Култура, той е активен участник в мащабния проект на сектор „Екранни изкуства“ - „Посттоталитарното българско кино – модели и идентичности“, финансиран от Фонд научни изследвания, както и в подпроекта „Сценични и екранни изкуства в България – научни изследвания, исторически компендиум и лаборатория“ в рамките на „Изграждане и развитие на център за върхови постижения Наследство.БГ“ – стратегически проект на 12 водещи научни организации с европейско финансиране. Като ръководител на последните два проекта, в които Йосиф Аструков има участие, мога да кажа, че освен аналитичните си качества, които той демонстрира при писането на научните си текстове, Аструков има много голям принос и в цялостната подкрепа на екипа – технически познания при закупуването на необходимата техника, заснемане на поредица видеоанкети с изтъкнати български кинематографисти, записи на конференции и други събития по проектите. Тук практическите му умения като фотограф и оператор бяха от голямо значение.

Д-р Йосиф Аструков е удостоен и с Първа награда в конкурса за млади изследователи „100 години българско кино – факти, практики, рефлексии“ за публикацията му „В търсене на бялата лястовица на новото българско игрално кино“.

Д-р Аструков има и десетгодишен преподавателски опит. През 2014-2020 г. е хоноруван преподавател към факултет по „Журналистика и масова комуникация“ в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, а от 2017 досега преподава в Нов български университет към департаменти „Дизайн“, „Медии и комуникация“ и „Фотография“.

2. Съответствие с минималните национални изисквания според ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и допълнителните изисквания в Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в БАН.

Прегледът на представената в конкурса научно-творческа продукция показва, не само съответствие в количествено отношение с минималните национални изисквания, но и надвишаването им. При изискване от 360 точки съгласно наукометричните показатели за академичната длъжност „доцент“ в област 8 Изкуства, професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство, кандидатът представя в процедурата с 905 точки. Надхвърлени са минимално изискуемите за научната длъжност „доцент“ точки по всички параметри на картата. Искам да подчертая, че в случая не само количествените показатели са много впечатляващи, но и от голямото количество цитати се вижда, че текстовете на гл. ас. д-р Йосиф Аструков предизвикват интереса на колегите в научно отношение.

Д-р Аструков прилага като пробация на научните си изследвания и множество участия в конференции у нас и в чужбина, като те са организирани не само от Института за изследване на изкуствата, но и от различни университети – СУ, ВТУ, НБУ, Университета в Ниш и т.н.

3. Научни и научноприложни постижения на кандидата, съгласно материалите, представени в конкурса.

Кандидатът предлага за хабилитационен труд монографията си „**Фотографията като...**“, второ допълнено издание, 212 стр., София, 2023, ISBN 978-619-91370-4-8 ISBN 978-619-91370-5-5, ISBN 978-619-91370-3-1. Изследването е резултат от дългогодишните интереси на Йосиф Аструков към фотографията, и по-специално – към трансформациите, които настъпват в нея с навлизането на дигитализацията. Независимо от голямото количество трудове, свързани с дигиталната революция, глобалния ефект от технологиите

и промените в естетиката и рецепцията на фотографията, авторът успява да намери своята гледна точка към осмислянето на процесите. Съвсем закономерно той обръща внимание на дебата за оригинала и копието при дигиталната фотография, свързвайки анализа си с историческите спорове отпреди стотина години. Прави впечатление, че осмислянето на естетическите трансформации от аналоговата към цифровата фотография са съпътствани от дълбоко и подробно познаване на различните процеси и технически средства, позволяващи различни типове имитации на аналогова снимка. Аструков стига до извода, че „именно тази безкрайна многовариантност при дигитализацията, заедно с отделните примери, които практически не се поддават на задоволително дигитализиране, е причината условно да я нарека *невъзможна*. Или казано по друг начин – дигитализирането има безкрайно много възможности, без да има едно вярно решение“ (с. 50).

Изследването на файловете формати, проблемите на сканирането, дигиталните особености на цвета и неговата обработка, светлинните манипулации, възможностите на цифровите фотоапарати и т.н. в технологичен аспект придават и научно-приложен принос на монографията, полезен за студенти.

Йосиф Аструков обръща особено внимание и на проблемите на рецепцията и творчеството. Изменението в зрителското възприятие и все по-разширяващото се превръщане на зрителя в „автор“ е обект на главата „Фотографията като попкултура“, като неизменно тук акцентът се измества от професионалната фотокамера към снимката с телефон. Комуникацията също се измества от изложбените зали и специализираните албуми и издания към интернет, а феноменът *selfie* продължава да залива социалните мрежи. Авторът обръща внимание на постепенното изчезване (или поне свиване) на фотографската професия, вследствие на масовата практика на снимане на всичко от всеки (с неизбежните от това последици за качеството и естетиката). В книгата са разгледани и мимолетният образ, смесените форми между фотография и кино (видео), сток фотографията, масовите симулации на „старата естетика“ и други. Особено интересен е анализът на различните типове хибридни процеси, които позволяват смесването на всякакви фотографски техники и процеси, преливайки от дигитални към аналогови и обратно.

Йосиф Аструков широко коментира и най-актуалното явление във фотографията – темата за така наречения изкуствен интелект (AI – Artificial Intelligence). След появата на различните платформи за генериране на изображения и опасенията на редица специалисти, стигащи до апокалиптични прогнози, авторът възприема една по-умерена позиция и разглежда появата на AI като още един инструмент, който дава нови възможности за развитие. Той разглежда и в исторически план развитието на алгоритмите и „машинното самообучение“, като възприема схващането, че все още на този етап сме далече от създаването на истински изкуствен интелект. Същевременно повдига въпроса за имитативните фотографии и колажи, които засягат етични проблеми. Йосиф Аструков обаче стига до извода, че „за нас е от изключителна важност една невидима връзка човек – човек. Част от ролята на изкуството е именно общуването на различни нива. Тази потребност от човешка свързаност и споделяне на емоции, мисли, опит и въобще – на живота ни, не може да бъде задоволена от машина. Тя може единствено да имитира външните елементи на подобни отношения.“ (с. 190)

Монографията „Фотографията като...“ е написана от компетентен учен с широки познания както в областта на естетиката и рецепцията на фотографските изображения, така и в областта на техническите тънкости и детайли. Гл. ас. д-р Йосиф Аструков възприема новите визуални техники като част от изобразителните изкуства, като дигиталните художествени средства за манипулация на заснетото изображение стават все по-широко използвани.

В конкурса гл. ас. д-р Йосиф Аструков предлага текста на още една монография „**Екран и сцена. Новите мултимедийни представления**“. Прави впечатление, че авторът успява да проследи в широк исторически план взаимодействията между сценичните и екранните форми в изкуството – още от Синеогата, представена през 1900 г. на Световното изложение в Париж, през анимационния опит на „Малкия Немо“ (1910) и „Динозавърчето Гърти“ на Уинзър Маккей (1914) до експериментите от 20-те години и последващото бурно развитие на хибридните форми. Процесът е репрезентиран от най-значимите събития в смесването на екранни и сценични изразни средства, за да се стигне до съвременните интерактивни представления на реална и виртуална сцена.

Йосиф Аструков е направил типологизация на терминологията, в която обръща внимание на всеки отделен термин и различните контексти, в които

той се употребява – Digital performance/Ciberformance, Motion tracking/capture, интерактивност, виртуалност и др. Особено важно е, че авторът прави систематизация на различните типове представления, като методологически откроява техните характеристики според типа творчески процес или комуникация с публиката. Такива типове са звуковите представления, визуалните представления – интерактивна илюзия, интерактивната реалност, аватарните представления, виртуалните представления, теле-представленията и т.н. Анализирани са примери от световната и българската практика в сценичните и екранни изкуства, като тук трябва да отбележа, че в българската литература почти липсват подобни изследвания и книгата анализира един нов и оригинален материал, който представлява интерес за широк кръг читатели и професионалисти. Дългогодишната работа на д-р Йосиф Аструков с видеотанца и различните видове клипове стига тук до ново ниво на осмислянето и е приносна към тази практически неизследвана област у нас.

Освен двете монографии, гл. ас. д-р Йосиф Аструков представя още шест научни статии и студии, публикувани в издания с научно рефериране или с научно рецензиране. **The Dune contemporary dance company's film productions** продължава изследванията на автора в областта на танца. Няколко от статиите са посветени на зрителската рецепция – **Самотният зрител**, Персоналия, С., ИИИЗк, 2022, стр. 489-499, **Екранът на разделените индивиди**, Проблеми на изкуството, ИИИЗк, бр. 4, 2021, стр. 38-42. В тях се разглежда все по-задълбочаващата се тенденция на филмова комуникация, в която зрителят възприема произведенията самостоятелно, а не в група. Пандемията още повече задълбочи тези процеси и самостоятелно втрещеният в дигиталния екран зрител е по-скоро правило, отколкото изключение. Същевременно тази трансформация в зрителската комуникация и рецепция е резултат не само от локдаун-а, а от по-отдавнашни социални процеси на алиенация, от психологическите ефекти на социалните мрежи, както и цялостната среда на човешки взаимоотношения в реалния и виртуален свят.

Огледало на обществото ли са новите сериали, Проблеми на изкуството, ИИИЗк, бр. 2, 2020, стр. 36-40 е статия, посветена на новия и мощен ефект на сериалите в условията на променената комуникация и стрийминг платформите. Новите модели на сериала, както и икономическите, социалните и технологичните промени са анализирани в контекста на нашумелите заглавия, предназначени предимно за младата публика.

Генерирани изображения: изкуство ли е изкуството на изкуствения интелект?, Проблеми на изкуството, ИИИЗк, бр. 4, 2023, стр. 52-61 е продължение на анализа на Йосиф Аструков от монографията „Фотографията като...“.

Съвременно българско експериментално кино, Щрихи към новото българско кино, С., ИИИЗк, 2021, стр. 102-153, ISBN 978-619-7619-18-8 е посветено на актуалните процеси в областта на съвременния танц и експериментално кино. В случая Йосиф Аструков разграничава понятията експериментално, независимо, алтернативно, ъндърграунд и т.н., за да открие някои от аспектите в развитието на експерименталното кино в България. И макар фокусът на статията да е отново танцът и неговият филмов вариант, в студията са разгледани и други процеси като създаването на експериментални форми по различни алтернативни начини – например в кино клубове, а също така и необичайните произведения на Александър Морфов, Теди Москов или Димитър Коцев-Шошо.

Публикациите на гл. ас. д-р Йосиф Аструков показват компетентно и уверено боравене с избрания материал, като в същото време в теоретичен план той се опира на своя типологизация на терминологията и систематизация на филмовите и сценични произведения. Принос в текстовете му е фактът, че той търси области за изследване, които не са проучвани (или поне са слабо проучени) в българската литература и с това разширява полето на анализ извън традиционните периметри на кинознанието.

Познавам Йосиф Аструков от докторантските му години в Института за изследване на изкуствата – БАН и смятам, че оттогава той израсна като самостоятелен учен, който задълбочава познанията си и способността си за оригинални изследвания. Той е колега с умение да работи в колектив, коректен като учен и като човек. Същевременно е и творческа личност с шест фотографски изложби, осем късометражни филма, две белетристични книги и един фотоалбум. Като преподавател във ВУЗ той успява да завоюва авторитет и се ползва с уважение сред студенти и колеги.

Заключение:

Сериозните и задълбочени научни монографии и статии, професионалните, творческите и педагогически качества, както и приносите на д-р Йосиф Аструков ми дават основание да смятам, че той има всички

необходими качества да заеме академичната длъжност „доцент“. Предлагам на научното жури да го подкрепи и на Научния съвет на Института за изследване на изкуствата да го утвърди на академичната длъжност „доцент“ по „Кинознание, киноизкуство и телевизия (дигитални технологии на екранните образи)“.

Убедено гласувам с „да“.

Проф. д-р Надежда Михайлова [Маринчевска]

10.11.2024

София